

บทที่ ๖

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๖.๑ สรุปผลการวิจัย

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยและเป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังฆมณฑล โดยพระพุทธเจ้าได้บัญญัติขึ้นมาเป็นข้อปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อควบคุมความประพฤติให้อยู่ในระเบียบแบบแผน และมีความเรียบร้อยดีงาม อธิกรณ์เป็นข้อกำหนดที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้เพื่อเป็นหลักในการระงับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ (๑) วิวาทาธิกรณ์ (๒) อนุวาทาธิกรณ์ (๓) อาปัตตาธิกรณ์ (๔) กิจจาธิกรณ์ และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นข้อกำหนดที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางในการระงับปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์นับตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแบ่งออกเป็น ๖ ประเภทคือ (๑) สัมมุขาวินัย (๒) สติวินัย (๓) อมูพหวินัย (๔) ปฎิญาตกรณะ (๕) เขภยยลิกา (๖) ตัสสปาปิยลิกา (๗) คินวัตถการกวินัย ซึ่งพระสงฆ์ในยุคต่อมาต่างยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดซึ่งประโยชน์ด้วยดีเสมอมา

ประกอบกับในปัจจุบันนี้การปกครองคณะสงฆ์นอกจากจะยึดพระธรรมวินัยตามอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นหลักแล้ว ระบบการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นฝ่ายศาสนจักรยังเกี่ยวเนื่องกับระบบการปกครองฝ่ายอาณาจักร เดิมการปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นมาจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยได้แต่งตั้งองค์การตามฝ่ายอาณาจักร ซึ่งประกอบด้วยสังฆสภาหรือสภาของพระสงฆ์โดยมีตัวแทนจากพระสงฆ์ทำหน้าที่ในการตรากฎหมายมาใช้ มีสังฆมนตรีเป็นฝ่ายบริหาร และมีพระวินัยธรเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีที่พระสงฆ์ได้กระทำละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นการลอกเลียนแบบฝ่ายปกครองหรือฝ่ายอาณาจักร ต่อมาได้มีการแก้ไขเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งตราขึ้นในสมัยที่ทางราชอาณาจักรปกครองโดยคณะปฏิวัติ เมื่อสถานการณ์ทั้งฝ่ายราชอาณาจักรและศาสนจักรเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา บางมาตรายังไม่มีความรัดกุมพอ จึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ มีใจความสำคัญส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “นิคหกรรม” ว่าเป็นการมอบอำนาจให้มหาเถรสมาคมตรากฎหมายมหาเถรสมาคม หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติอื่นๆ ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ มาตรา ๑๕ จัดว่าว่า “เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงาม

ของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครอง สำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ก็ได้” จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษากระบวนการพิจารณานิกกรรมจากกฎนิกกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับการพิจารณาคดีทางกฎหมาย โดยขอวิจัยแนวปฏิบัติของการลงนิกกรรมในมิติที่เทียบเคียงกับหลักกฎหมาย แบ่งสาระสำคัญของกฎนิกกรรมเป็น ๘ ประการ คือ (๑) ความหมายและประเภทกฎนิกกรรมของมหาเถรสมาคม (๒) ลักษณะการตัดสินของกฎนิกกรรม (๓) บทนิยามแห่งกฎนิกกรรม (๔) วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิกกรรม (๕) วิธีไต่สวนมูลฟ้องในการลงนิกกรรม (๖) วิธีอ้างพยานหลักฐานในการลงนิกกรรม (๗) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิกกรรม (๘) ข้อเบ็ดเตล็ดในการลงนิกกรรม

ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักกฎหมายที่ผู้กระทำผิดของฝ่ายอาณาจักรที่ควบคุมความประพฤติของคนในสังคม พัฒนาขึ้นมาจากศีลธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศาสนา และกฎเกณฑ์ข้อบังคับตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสมาชิกในสังคม ทั้งเพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่น สนองความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ดังภาษิตละตินที่ว่า "ที่ใดมีมนุษย์ ที่นั่นมีสังคม ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย" โดยกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยได้บัญญัติหลักการลงโทษผู้กระทำผิดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญา อนึ่งหลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีสาระสำคัญแบ่งออกเป็น ๔ ประการดังนี้

(๑) การฟ้องอาญา

ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ดีในคดีอาญานั้นจะมีพนักงานอัยการเป็นผู้เสียหายของรัฐและเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องคดีอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายหากไม่ยื่นคำฟ้องด้วยตนเองแล้ว ก็ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ในระยะเวลาใดก็ได้แต่ต้องก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษา ซึ่งในทางปฏิบัติผู้เสียหายมักจะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการเพราะหากฟ้องเองแล้วศาลจะสั่งให้รวมคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเองเข้ากับคดีของพนักงานอัยการที่เป็นโจทก์โดยถือสำนวนคดีของพนักงานอัยการเป็นหลัก

(๒) การไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญา

ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องแต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้วถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

(๓) การพิจารณาในศาลชั้นต้น

การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้วและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้างคำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจกรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป เมื่อถึงวันนัดพิจารณาซึ่งโดยปกติจะเป็นนัดสอบคำให้การจำเลยก่อนว่าจะรับสารภาพหรือปฏิเสธตามข้อหาของโจทก์ กระบวนพิจารณาในนัดพิจารณานั้น ศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

(๔) คำพิพากษาและคำสั่ง

การอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าโจทก์ไม่มาแต่จำเลยมาก็ให้อ่านได้และถือว่าโจทก์ได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว แต่ถ้าจำเลยไม่มาศาลยังอ่านคำพิพากษาในนัดแรกไม่ได้ต้องเลื่อนการอ่านออกไปโดยจดไว้ในรายงานนัดฟังคำพิพากษาว่าจำเลยทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้อง หากมีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีให้ออกหมายจับจำเลย การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้เขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี เมื่อนัดเสร็จแล้วจะปรึกษากับองค์คณะโดยในสำนวนคดีนั้นที่หน้าปกสำนวนมุมด้านซ้ายบนจะมีชื่อผู้พิพากษา ๒ คนชื่อบนสุดเป็นชื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนชื่อล่างเป็นชื่อองค์คณะ

ส่วนหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์ลงโทษผู้กระทำความผิดหากฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายอาทิเช่นต้องได้รับโทษประหารชีวิตเมื่อฆ่าคนตายเป็นต้น โดยมีอัตราโทษที่ลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดโดยมีสาระสำคัญแบ่งออกเป็น ๔ ประการดังนี้

(๑) โทษประหารชีวิต

การลงโทษประหารชีวิตนั้นศาลจะลงโทษได้ก็ต่อเมื่อบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติอื่นได้กำหนดโทษประหารชีวิตลงไว้ในกฎหมายนั้นๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะมาตรา ๕๑ ได้กำหนดว่าในการเพิ่มโทษจำคุกนั้น จะเพิ่มขึ้นถึงเป็นโทษประหารชีวิตมิได้ และจำลงโทษประหารชีวิตแก่ผู้กระทำความผิดที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีไม่ได้

(๒) โทษจำคุก

เป็นโทษที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดีได้ เพราะทำให้เจ้าพนักงานราชทัณฑ์มีโอกาสพิจารณาผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลว่า การปฏิบัติ (treatment) ในเรือนจำหรือสถานที่ยกขังได้ทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนได้หรือไม่เพียงใด ทั้งนี้ โดยถือหลักที่ว่าจะต้องพิจารณาผลปฏิบัติจากนักโทษเป็นคนๆ ไป ส่วนการที่จะให้ผลปฏิบัติแก่ผู้ต้องโทษอย่างไรจึงจะเป็นผลทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดีเข้าสู่สังคมได้อย่างเดิม เป็นเรื่องของทัณฑวิทยา

(๓) โทษกักขัง

ศาลจะลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกได้ดังนี้ ๑. ต้องเป็นกรณีที่บุคคลกระทำความผิด ซึ่งความผิดนั้นมีโทษจำคุกและในคดีนั้น ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน จะมีโทษปรับ ด้วยหรือไม่ก็ตาม ๒. ไม่ปรากฏว่าบุคคลนั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อนหรือปรากฏว่าได้รับโทษ จำคุกมาก่อน เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดหุโทษ ทั้งนี้ เพราะเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดให้มีโทษกักขังขึ้นนั้น ก็เพื่อจะไม่ให้ผู้ ต้องโทษถูกรหาหน้าว่าได้เคยต้องโทษจำคุกมาแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นของน่าอับอายและทำให้สังคม รังเกียจ

(๔) โทษปรับ

เป็นการลงโทษอีกประเภทหนึ่งโดยค่าปรับจะได้เป็นเงินเข้าภาครัฐมาใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาประเทศต่อไป รวมทั้งตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๕ ได้กำหนด วิธีดำเนินการสำหรับกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาไม่ชำระค่าปรับไว้ ๒ วิธี กล่าวคือ ๑. ศาลจะสั่ง ให้ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ๒. ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับ

(๕) โทษริบทรัพย์สิน

ตามประมวลกฎหมายอาญามีทรัพย์สินที่จะริบอยู่ ๓ ประเภท กล่าวคือ ๑) ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบเสมอ เป็นทรัพย์สินที่การทำขึ้นเป็นความผิดเช่นเงินตราที่ทำปลอมขึ้น เป็นต้น หรือทรัพย์สินที่มีการมิไว้เป็นความผิดเช่นปืนที่ไม่ได้จดทะเบียน เป็นต้น ๒) ทรัพย์สินที่ ศาลต้องริบ เว้นแต่จะเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ๓) ทรัพย์สินที่ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบก็ได้ เช่น ก. เอาเครื่องมือสำหรับแก้เครื่องยึดของคานไปใช้ในการลักทรัพย์ แต่ศาลเห็นว่าเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพของก. ซึ่งต้องใช้ในการ รับจ้างแก้รถยนต์ ศาลอาจสั่งไม่ริบเครื่องมืออันนั้นก็ได้อีก อย่างไรก็ดีถ้าทรัพย์สินเหล่านี้เป็น ทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดศาลไม่มีอำนาจสั่งให้ริบ ทรัพย์สินนั้น

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นกระบวนการอธิกรณ์และระงับอธิกรณ์กับหลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญามีความเหมือนกันอย่างมีนัยสำคัญ ๔ ประการดังนี้

๑. กระบวนการฟ้อง

อนุวาทิกรณ์เป็นการฟ้องร้องภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติผิดศีลธรรมหรือกฎหมาย ส่วนการฟ้องอาญาเป็นการฟ้องร้องแก่ผู้ก่อให้ความเสียหายจากผลการกระทำผิดอาญา

๒. กระบวนการพิจารณา

สัมมุขาวินัยเป็นวิธีระงับข้อปัญหาอธิกรณ์ซึ่งกระทำในที่พร้อมหน้า พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องราวทั้งโจทก์ จำเลย พยาน และผู้มีส่วนรู้เห็นมาพร้อมหน้ากันเพื่อทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง ตัดสาปายิสึกาเป็นกรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความที่ภิกษุนั้นเป็นผู้เลวทราม ได้แก่การที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทิกรณ์ให้การกลับไปกลับมาเดียวปฏิเสธ เดียวสารภาพ พุคฺกุสาซึ่งหน้า แต่พิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง สงฆ์ลงโทษตามความผิดแม้ว่าภิกษุนั้นจะไม่รับหรือเพิ่มโทษอาบัติที่ต้อง ส่วนการพิจารณาในศาลชั้นต้นเป็นการพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย โดยให้ศาลอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ อนึ่งหากจำเลยให้การกลับไปกลับมาเดียวปฏิเสธเดียวสารภาพ แต่เมื่อพิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง ศาลลงโทษตามความผิดได้

๓. กระบวนการพิพากษา

เขฎฐยสิกขาเป็นวิธีระงับข้อปัญหาวิวาทิกรณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยง่าย และเป็นเรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อปัญหาจะลุกลามไปไกลอันจะเป็นเหตุแห่งการแตกแยกในหมู่สงฆ์ ส่วนการพิพากษาเป็นการทำคำพิพากษาของผู้พิพากษาเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้เขียนคำพิพากษา แล้วให้ผู้พิพากษาองค์คณะอีก ๑ คนลงชื่อร่วมเพื่อเห็นชอบ

๔. กระบวนการระงับโทษ

ปฎิญาตกระณะเป็นกระบวนการระงับอธิกรณ์ในกรณีเมื่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหา ยอมรับว่าตัวเองได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา คณิวัตถาวกนิยเป็นเรื่องที่คู่กรณีทั้งสองฝ่าย ประนีประนอมยอมความกัน ไม่จำเป็นต้องสะสางหรือฟ้องสอบสวนเพื่อจะบอกว่า ใครผิดใคร ถูก ส่วนวิธีการรอกการลงโทษเป็นกรณีที่หากจำเลยรับสารภาพ ศาลก็ต้องพิพากษารอกการ ลงโทษ เพื่อจะได้ผลสมความมุ่งหมายของกฎหมายในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดี ส่วนสิทธิหน้าที่อาญาที่ฟ้องยอมระงับไปเป็นกรณีคู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความ กัน สิทธิหน้าที่อาญาที่ฟ้องยอมระงับไป

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทใน ประเด็นกระบวนการอธิกรณ์และระงับอธิกรณ์กับหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญามีความมีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญ ๔ ประการดังนี้

๑. กระบวนการฟ้อง

อนุวาทธิกรณ์เป็นการฟ้องร้องภิกษุทั้งที่ประพฤติดลัทพรมจรรย์เท่านั้น ส่วน การฟ้องอาญาเป็นการฟ้องร้องแก่ผู้ก่อให้ความเสียหายจากผลการกระทำความผิดอาญาเท่านั้น

๒. กระบวนการพิจารณา

สัมมุขาวินัยเป็นวิธีระงับข้อปัญหาอธิกรณ์โดยทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่ง หน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง ยกเรื่องราวข้อปัญหาที่เกิดขึ้นมาพิจารณา วินิจฉัยโดยสงฆ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้เกิดความรอบคอบรัดกุม เป็นธรรมกับทุกฝ่าย และการวินิจฉัยตัดสินสงฆ์ต้องมีความเห็นตรงกัน โดยไม่มีภิกษุรูปใดรูป หนึ่งคัดค้านและใช้หลักพระธรรม หลักพระวินัยเป็นเกณฑ์ ตัดสาปอาปยสิกาเป็นการการาบท ภิกษุที่ไม่มีความละอายขาดสมณสัญญา ละเมิดอาบัติแล้วมีเจตนาหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับผิด แต่ เมื่อสงฆ์พิจารณาจากพยานหลักฐานต่างๆ แล้วเห็นว่าได้ละเมิดจริงก็ลงโทษและให้ประพฤติ วัตรเป็นการเพิ่มโทษให้หลายจำจะได้อีกไม่กระทำอีกและการประพฤติวัตรเป็นการตัดสิทธิ ประพฤติวัตรไม่บกพร่องแล้ว จึงจะสามารถขอระงับโทษต่อสงฆ์ ส่วนการพิจารณาในศาล ชั้นต้นเป็นการพิจารณาและสืบพยานในศาลมีองค์คณะผู้พิพากษาเพียง ๒ คนเท่านั้น ศาลไม่ สามารถพิพากษาเพิ่มโทษในกรณีที่จำเลยให้การกลับไปกลับมาได้ การพิจารณาและสืบพยาน ในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาล แล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความ

อนึ่งเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กับหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญาแล้วมีความเหมือนและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ๔ ประการดังนี้

๑. องค์ประกอบของการฟ้อง

กฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมแบ่งเป็น ๑.๑ ผู้ยื่นฟ้องได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้เสียหาย ผู้กล่าวหา ผู้แจ้งความผิด ๑.๒ ผู้พิจารณาเบื้องต้นได้แก่ เจ้าอาวาสหรือ เจ้าคณะปกครองชั้นต้น ๑.๓ องค์คณะผู้พิจารณาได้แก่ องค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น องค์คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ และองค์คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งเป็น ๑.๑ ผู้ยื่นฟ้องได้แก่ ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ ๑.๒ ผู้พิจารณาเบื้องต้นได้แก่ ผู้พิพากษาชั้นต้น ๑.๓ องค์คณะผู้พิพากษาได้แก่ องค์คณะผู้พิพากษาชั้นต้น องค์คณะผู้พิพากษาชั้นอุทธรณ์ และองค์คณะผู้พิพากษาชั้นฎีกา

๒. ขั้นตอนการพิจารณา

กฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมแบ่งเป็น ๒.๑ การตรวจดูคำฟ้องผู้พิจารณาตรวจดูคำฟ้อง แล้วมีคำสั่งรับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง ๒.๒ หากรับฟ้องให้มีการไต่สวนมูลฟ้องจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งเป็น ๒.๑ การตรวจดูคำฟ้องผู้พิพากษาตรวจดูคำฟ้อง แล้วมีคำสั่งรับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง ๒.๒ หากรับฟ้องโดยผู้ฟ้องเป็น ก. ผู้ฟ้องเป็นอัยการ ไม่ต้องมีการไต่สวน โดยให้สืบพยานจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย ข. ผู้ฟ้องไม่เป็นอัยการ ต้องมีการไต่สวน ถ้ามีมูล จึงให้สืบพยานจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย

๓. พยานหลักฐาน

กฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมแบ่งเป็น ๑. พยานบุคคล ๒. พยานเอกสาร
๓. พยานวัตถุ ๔. พยานผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้พิจารณาไม่มีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่างๆ ได้ ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งเป็น ๑. พยานบุคคล ๒. พยานเอกสาร
๓. พยานวัตถุ ๔. พยานผู้เชี่ยวชาญ แต่ผู้พิพากษามีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่างๆ ได้ ถ้าผู้ใดได้รับหมายแล้วไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับโทษจำคุก

๔. วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย

กฎหมายของมหาเถรสมาคมมีวิธีบังคับตามคำวินิจฉัยได้กำหนดไว้ว่าเมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิทกรรมอย่างไรอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้วให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาวิธีบังคับตามคำวินิจฉัยได้กำหนดไว้ว่าการอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำให้ศาลยกฟ้องโทษก็ปล่อยจำเลยไป แต่หากจำเลยกระทำให้ศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามความผิดนั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษารูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์และสังคมไทยแล้วมีประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือ “ความขัดแย้ง” หรือ “การลงโทษ” ในมิติของสังคมนับได้ว่าสอดคล้องกับหลักไตรลักษณ์ของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ คำว่า “ความขัดแย้ง” หรือ “การลงโทษ” จัดได้ว่าเป็น “ธรรมชาติ” หรือ “ธรรมดา” ของสังคมทั่วไป เพราะสรรพสิ่งในสังคมนั้นแปรเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา (อนิจจัง) ผลจากการแปรเปลี่ยนดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดบรรยากาศของ “ทุกข์” หรือ “ความขัดแย้ง” ซึ่งเป็นสภาวะหรือบรรยากาศที่ดำรงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งก็เพราะทุกสิ่งทุกอย่างนั้นในแง่ของโลกวิสัยนั้นไม่สามารถเป็นไปตามความต้องการ หรืออำนาจของสิ่งใดหรือบุคคลใด กล่าวคือไม่มีสิ่งใดหรือบุคคลใดบังคับให้มันไม่เปลี่ยนหรือไม่ให้ขัดแย้งกัน ฉะนั้นเมื่อก้าวโดยธรรมชาติแล้วสรรพสิ่งต้องขัดแย้งกัน แต่ถึงกระนั้น พระพุทธศาสนาก็ได้เหลือ “พื้นที่” ของความ “ไม่ขัดแย้ง” เอาไว้ให้ “สภาวะสูงสุด” นั่นก็คือ “พระนิพพาน”

จากหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทเมื่อก้าวถึงอริกถสมถะพบว่า การออกแบบมีเป้าหมายเพื่อ “ป้องกัน” “ป้องปราม” และ “ปราบปราม” อริกถที่จะเกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้น และเกิดขึ้นแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบรูปแบบของการะจับแต่ละชุดวิธีนั้น มุ่งตรงไปที่เป้าหมายใหญ่นั้นก็คือ “ความสันติแห่งสังคมสงฆ์” คำว่า “สันติ” ในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึง “ภาวะที่ไร้ความขัดแย้ง” ดังจะเห็นได้จากที่มาของการนำเสนอสาเหตุของ “วิาทาธิกรณ์” ที่เป็นไปได้ทั้ง “แฉ่บว” และ “แฉ่ลบ” แต่ปัญหาคือทำอย่างไรความขัดแย้งและรูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดเหล่านั้นจะไม่นำไปสู่ความรุนแรงจนทำให้สังคมสงฆ์และสังคมไทยเกิดความไร้ระเบียบ อันจะก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพซึ่งเอกภาพที่พระองค์ทรงเน้นในบริบทนี้คือ “สังฆสามัคคี” การมุ่งเน้นให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งสังฆสามัคคีพระองค์ทรงเลือกใช้อริกถสมถะโดยเป็นการออกแบบขึ้นมาโดยวางอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นแล้ว และพระภิกษุไม่สามารถค้นพบทางออกของการจัดการกับ

ปัญหาดังกล่าวทำให้ต้องออกแบบและนำเสนอแก่พระภิกษุ โดยหัวใจสำคัญของแต่ละชุดวิธี มุ่งเน้นคือ “สังฆสภา” จะเห็นว่า “สังฆสภา” เป็นจุดสุดท้าย หรือจุดสูงสุดที่รองรับปัญหา หรือ แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่พระภิกษุบางรูป หรือบางคณะไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ ซึ่ง การแสดงออกดังกล่าวของพระองค์นับได้ว่าเป็นการ “ให้เกียรติ” และ “เคารพ” ใน “สังฆสภา” เนื่องจากพระองค์สามารถ “ชี้ผิดหรือถูกได้” ในบางสถานการณ์ แต่ทรงเลือกใช้ “สังฆสภา” เป็น “เวทีในการไต่สวนสาธารณะ” เพื่อชี้ให้ทุกฝ่ายได้เห็น “โปร่งใส” “ยอมรับได้” “เป็นธรรม” “บริสุทธิ์” “ยุติธรรม” และ “เที่ยงธรรม” ด้วยเหตุนี้ คำว่า “โปร่งใส” และ “ตรวจสอบ” ได้ โดยดำรงอยู่บนฐานของความ “ชอบธรรม” ที่พระองค์ทรงเน้นหนักนั้นปรากฏอยู่ในแต่ละ ชุดวิธีการระงับอธิกรณ์ โดยเทคนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ ผู้วิจัยมีข้อสังเกต เกี่ยวกับการพิจารณาในการลงนิคหกรรมนั้นยังไม่มีทนายความช่วยพิสูจน์ความบริสุทธิ์ให้แก่ ผู้กระทำผิด ดังเช่นการมีทนายความช่วยพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือช่วยผ่อนหนักเป็นเบาตาม ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

รูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์ ซึ่งมีอยู่ ๗ ประการกล่าวคือ สัมมุขวินัย สติวินัย อมฺพหวินัย ปญฺญญาตคณะ เขญฺยชฺชิกา ตัสสปาปิยสีกา และคินฺนวัตถารกะ รวมทั้งรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมไทย ซึ่งมีอยู่ ๕ ประการกล่าวคือ สัมมุขวินัย อมฺพหวินัย ปญฺญญาตคณะ ตัสสปาปิยสีกา และคินฺนวัตถารกะ

พระพุทธองค์จะทรงใช้หลัก ๔ ต. คือ “ต่อหน้าสงฆ์ ต่อหน้าธรรม ต่อหน้าวินัย และ ต่อหน้าบุคคล” เป็นตัวเชื่อมชุดของวิธีอื่น ๆ ทั้งหมด โดยมี “สัมมุขวินัย” เป็น “ศูนย์บัญชาการ กลาง” ของการพิจารณา และตัดสินอธิกรณ์ การที่จะนำชุดของวิธีอื่น ๆ ไปดำเนินการระงับ อธิกรณ์นั้น จะกระทำไม่ได้ หากไม่มี “สัมมุขวินัย” เข้าไปกำกับ (Regulator) ให้การช่วยเหลือ (Facilitator) และสนับสนุน (Supporter) เหตุผลสำคัญที่พระองค์ทรงให้ “พระภิกษุ” “คณะ สงฆ์” หรือ “สังฆสภา” ต้องทำเช่นนั้นเพราะว่าทรงมุ่งเน้นที่ “ความชอบธรรม” อันเป็นหัวใจ ของกระบวนการในการพิจารณาตัดสินอธิกรณ์ เพราะเมื่อใดก็ตาม ชุดของวิธีดังกล่าว ไม่ สามารถ “หยิบยื่นความชอบธรรม” ให้แก่คู่กรณีได้ เมื่อนั้น “สังฆสภา” ก็จะ “ไร้คุณค่า” ทาง ความน่าเชื่อถือ และส่งผลข้างเคียง (Side Effect) ให้เกิด “ความไร้สันติแห่งสังคมสงฆ์” ฉะนั้น ในประเด็นนี้จึงสรุปได้ว่า “หลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท” ก็คือ “ความชอบธรรม” หรือเรียกว่า “วิธีที่เต็มไปด้วยความชอบธรรมนั่นเอง”

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๑. พระพุทธองค์ได้ทรงนำเสนอ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความขัดแย้งและการลงโทษผู้กระทำผิด ซึ่งแผนปฏิบัติการบางอย่างนั้นพระพุทธเจ้าได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง และแผนบางอย่างนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำให้พระภิกษุได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการด้วยกลุ่มของพระสงฆ์เอง จะเห็นว่าเริ่มแรกของการประดิษฐานพระพุทธศาสนาพบว่า พระพุทธเจ้าได้ใช้แนวคิดแบบ “อิตถาริปเตยยะ” หมายถึงการที่พระองค์เป็นศูนย์กลางเพื่อบัญชาการหรือสั่งการในประเด็นต่างๆ แต่เมื่อพระสงฆ์มีจำนวนมากยิ่งขึ้น พระองค์ได้เปลี่ยนระบบการบริหารแบบใหม่เป็นการให้ความสำคัญแก่สงฆ์ หรือ “โลกาธิปไตยยะ” หรือ “สังฆาธิปไตยยะ” อันเป็นการกระจายอำนาจให้แก่คนกลุ่มใหญ่ ถึงกระนั้นสิ่งที่อิตถาริปเตยยะ และโลกาธิปไตยยะจะขาดมิได้คือ “ธัมมาธิปไตยยะ” อันเป็นการปกครองหรือทำหน้าที่โดยมี “ความชอบธรรมเป็นศูนย์กลาง” จะพบว่า “ความถูกต้อง” หรือ “ความชอบธรรม” (ธรรมิกา) เป็น “หัวใจ” ของรูปแบบการจัดการความขัดแย้งและลงโทษผู้กระทำผิดของพระพุทธเจ้าในทุก ๆ วิธี และชุดของวิธี

๒. การนำเสนอหลักการ “อธิกรณสมถะ ๙ ประการ” เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการระงับความขัดแย้งและลงโทษผู้กระทำผิดนั้น พระองค์ทรงคำนึงถึง “ธัมมาธิปไตยยะ” อยู่เสมอ และในทุกๆวิธีพระพุทธองค์ได้นิยามว่า คำว่า “ความชอบ” ในชุดของวิธีนี้คืออะไร ฉะนั้นรูปแบบการจัดการความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ ทั้งในแง่ของธรรม ได้แก่ “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง” แล้ว ในแง่ของวินัยก็ประกอบไปด้วยสัมมุขวินัย สติวินัย อมูพหวินัย ปฏิกุญญาตกรณะ คัสสปาปิยสิกา เขกุยยสิกา และ ตินวัตตการกะ ซึ่งชุดวิธีจะแฝงไปด้วย “ชอบธรรม”

๓. ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ดำรงอยู่บนฐานของความชอบธรรมอีกประการหนึ่งคือ “ความพร้อมหน้า” (สัมมุขวินัย) ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ความ “โปร่งใส” “ยุติธรรม” และ “ตรวจสอบได้” ที่คู่กรณีจะได้รับจากการพิจารณา หรือตัดสินความขัดแย้ง หรือลงโทษผู้กระทำผิด

๔. อย่างไรก็ตามเป้าหมายสำคัญของความชอบธรรมที่เพียบพร้อมไปด้วยความโปร่งใส ยุติธรรมและตรวจสอบได้นั้น มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์ให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่ไม่มีความหวาดระแวง และรังเกียจกันเกี่ยวกับศีลาจารวัตร อันจะทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่เหมาะสมแก่การฝึกฝนพัฒนาตนเองตามแนวไตรสิกขาเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดกล่าวคือ “พระนิพพาน”

ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า หลักการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมควรอย่างยิ่งที่ได้นำหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธ

ศาสนาเถรวาทมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษา รวมทั้งปัจจัยในการพิจารณาพิพากษาคดี นอกจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้ว ปัจจัยที่สำคัญนั้นคือองค์คณะผู้พิพากษาจำเป็นต้องมีความรอบรู้และเที่ยงธรรม มีวิษุฒิ และคุณวุฒิที่สามารถใช้ดุลยพินิจให้เหมาะสมแก่กรณี เพื่อแก้ไขปัญหาความผิดพลาดในการพิพากษาลงโทษผู้บริสุทธิ์ดังกรณีคดีเชอร์รี่แอนข้างต้น อันทำให้การลงโทษผู้กระทำผิดเกิดความเหมาะสมและยุติธรรมแก่สังคมไทยในปัจจุบัน